

Množično narodnoosvobodilno gibanje

Sedanja občina Ljubljana-Šiška zajema v svojem severozahodnem delu tudi območja nekdanjih občin Medvode, Smlednik, Sentvid nad Ljubljano, Šmartno pod Šmarno goro in Vodice.

Na vsem tem območju je do prihoda nemškega okupatorja na Gorenjsko, spomladi 1941, politično in akcijsko deloval prek rajonskega komiteja KPS Tacen—Medvode—Sentvid okrožni komite KPS Ljubljana.

Po okupatorjevi razdelitvi ozemlja med Nemčijo in Italijo in z oblikovanjem okrožij na Gorenjskem je bilo to območje vključeno najprej h kranjskemu, nato pa jeseni 1942 k novoustanovljenemu škofjeloškemu okrožju. Na desnem bregu Save, z nekdanjima občinama Medvode in Sentvid nad Ljubljano, je nastal rajonski in kasneje okrajni komite KPS Medvode, na levem bregu z občinama Smlednik in Šmartno pod Šmarno goro pa rajonski in kasneje okrajni komite KPS Smlednik. Spomladi 1943 pa sta bila v treh okrajih ustanovljena tudi okrajna odbora OF.

Narodnoosvobodilno gibanje v škofjeloškem okrožju je bilo zelo razgibano. Že jeseni 1941 so v Škofji Loki, Medvodah, Pirničah, Gameljnah, Tacnu in Poljanski dolini delovale prve organizacije OF. V gozdovih Rašice, Šmarne gore, Smlednika in nad Medvodami je delovala Rašiška četa, v Poljanski in Selški dolini Jelovška in Poljanska četa, decembra 1941 pa Cankarjev bataljon.

Z ustanovitvijo okrožnega odbora OF Škofja Loka, spomladi 1943, je po množičnih aretacijah in streljanju talcev v letu 1942 narodnoosvobodilno gibanje ponovno zaživelo. Tam, kjer so odbori OF delovali že v letu 1941, so bili obnovljeni, v drugih vaseh in naseljih sledili Gorenjski odred, Prešernova brigada, Škofjeloški odred in enota Vojske državne varnosti. Tako so se politične in vojaške akcije v tem predelu Gorenjske vrstile vse do osvoboditve.

Okrožje Škofja Loka je bilo ustanovljeno jeseni 1942, dokončno formirano pa spomladi 1943. Na partijskem posvetovanju konec oktobra 1942 na Jelovici so med drugim sprejeli tudi sklep o ustanovitvi novega okrožja Škofja Loka, ki naj se izoblikuje na območju rajona Škofja Loka, kateremu se priključi tudi jugozahodni predel ob nemško italijanski meji z občinama Medvode, Smlednik, Šmartno pod Šmarno goro in Sentvid nad Ljubljano. Na posvetovanju na Jelovici so bili imenovani tudi prvi člani OK KPS Škofja Loka Avgust Barle-Ambrož, Tone Peternelj-Igor, Adolf Sluga-Tratomir in Maks Krmelj-Matija, ki naj bi prevzel delo sekretarja. Toda zaradi sprememb v vodstvu PK KPS za Gorenjsko je delo sekretarja ob pomoči Jožeta Kavčiča-Jernača opravljal do spomladi 1943 Adolf Sluga, nato pa od aprila do julija 1943 Tone Peternelj, tega je nasledil Avgust Barle. Spomladi 1943 je v okrožju Škofja Loka pričel delovati tudi okrožni odbor OF s sekretarjem Ivanom Trojarem-Zaglobo, nato pa pod sekretarjem Tinotom Kalanom-Dolinskim. Ob reorganizaciji v okrožju v letu 1944 pa je Milan Loštrk-Novljan, ki je opravljal delo partijskega sekretarja v okrožju Škofja Loka od decembra 1943, postal tudi sekretar OOOŠ Škofja Loka. Od februarja 1945 pa do osvoboditve — maja 1945 — pa je delo sekretarja partije in OF v okrožju Škofja Loka opravljal Ivan Bizant-Niko.

Ozemlje okrožja Škofja Loka je bilo zelo pomembno za razvoj narodnoosvobodilnega gibanja na Gorenjskem. V tem okrožju je bil tudi sedež osrednjih političnih in vojaških organov za Gorenjsko od spomladi 1943 pa do maja 1945. Prek tega ozemlja je ves čas od

leta 1941 do 1945 potekala zveza med vodstvom narodnoosvobodilnega gibanja v Sloveniji in Gorenjsko, Primorsko ter Koroško.

O narodnoosvobodilnem gibanju in politični aktivnosti prebivalstva škofjeloškega okrožja pričajo številna spominska obeležja iz NOB. Med najpomembnejšimi so spomenik vstaji slovenskega naroda v Tacnu pod Šmarno goro, rojstna hiša komandanta NOV in POS Franca Rozmana-Staneta v Pirničah, spomin-

ska obeležja bojem Cankarjevega bataljona v decembrski vstaji v Poljanski dolini in spomenik v Dražgošah. Ta obeležja in spomeniki nam povedo tudi število padlih v NOV, ustreljenih kot talcev in umrlih v koncentracijskih taboriščih. Samo na območju, ki je sedaj v sestavi občine Ljubljana-Šiška, to je v nekdanjih okrajih Medvode in Smlednik, je dalo svoje življenje 417 ljudi, od katerih so odlikovani z redom narodni heroj: Franc Bukovec, Albin Grajzer, Alojz Kebe, Stane Kossec, Franc Rozman in Tine Rožanc.

Okrožni komite KPS Škofja Loka z okrožnim odborom OF je deloval na območju današnje občine Ljubljana-Šiška, v fakratnih rajonih oziroma kasneje okrajih Medvode in Smlednik, ves čas od ustanovitve oktobra 1942 do osvoboditve maja 1945. S pridobivanjem članstva v Osvobodilno fronto, z uspešnimi mobilizacijami novincev za partizanske enote, z ustanavljanjem odborov Osvobodilne fronte in partijskih organizacij in izvedbi volitev v narodnoosvobodilne odbore sta si okrožni komite KP Slovenije kakor tudi okrožni odbor OF utemeljeno pridobila pravico do domicila v občini Ljubljana-Šiška. Sklep o podelitvi so sprejeli 21. 5. 1979 na 4. skupni seji zbora združenega dela, zbora krajevnih skupnosti in družbenopolitičnega zbora občine Ljubljana-Šiška. Listino so podelili 22. 6. 1979 ob občinskem prazniku občine Ljubljana-Šiška.

Rezka Traven

ODMEVI

Stane Žagar st. je bil prvi sekretar PK KPS za Gorenjsko

Ko sem v Javni tribuni št. 5, april 1981 prebrala članek Rezke Traven Pokrajinski komite KPS za Gorenjsko in Pokrajinski odbor OF za Gorenjsko, sem sprva mislila, da se je s člankom hudo poigral tiskarski škrat. Na uredništvu pa so mi zagotovili, da ni tako.

Zaradi zgodovinske resnice sem primorana objaviti nekaj popravkov in dopolnil.

1. Območje delovanja Pokrajinskega komiteja KPS oziroma Pokrajinskega odbora OF za Gorenjsko je obsegalo le del današnje občine Šiška. Mejo sta vsilila italijanski in nemški okupator — italijansko-nemška meja — in je na območju današnje občine Šiška potekala s polhograjske Grmade na Topol (Katarino), Toško čelo, čez Trato, med gostilno Žibert in tovarne Dekorativnih tkanin na Poljane, od tu pa proti Savi.

2. Pokrajinski komite KPS za Gorenjsko ni bil ustanovljen le zaradi težkega prehoda preko nemško-italijanske meje, ki mimogrede povedano v letu 1941 še niti ni bil posebno težak, ampak predvsem zaradi svojstvenih pogojev, ki so nastali z nemško okupacijo na Gorenjskem.

3. Ko je bil oktobra 1941 ustanovljen Pokrajinski komite KPS za Gorenjsko, je bil za prvega sekretarja imenovan Stane Žagar st., član Centralnega komiteja KPS in Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet. Na Gorenjsko je prišel organizirat upor sredi julija 1941. Sekretar je bil do začetka decembra 1941. Tedaj je bil za sekretarja Pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko poslan Tone Dolinšek. O tem obstajajo v arhivu Centralnega komiteja ZKS dokumenti. Zelo jasno govori o tem poročilo organizacijskega sekretarja Centralnega komiteja KPS Toneta Tomšiča z dne 5. decembra 1941 poslano Centralnemu komiteju KPJ: »Na Gorenjskem stvari v dolini (Par/ija) in OF dobro teko, partizani (60 mož) pa (so) pasivni. Postavili smo nov štab (Som., bivši (sekr/etar) KP za Gorenjsko in pa Jože. Načrt po

predlogu Tita bomo skušali z vsemi silami realizirati.« (Besedilo v/.../ I. K.).

Som. je Stane Žagar st., Jože pa Jože Gregorčič. V zvezi s »predlogom Tita« so na Gorenjskem decembra 1941 pripravili splošno vstajo. Žagar in Gregorčič sta tudi vodila dražgoško bitko in oba padla že v letu 1942.

4. Da so se bivši instruktorji Centralnega komiteja KPS, oziroma člani Pokrajinskega komiteja KPS za Gorenjsko oktobra 1941 večinoma zadrževali in sestajali v Medvodah, Pirničah, Smledniku in Trbojah ni čisto točno. Travnova verjetno ne ve za druge kraje. Trboje niti niso v občini Šiška. Tudi temu, da je bilo to območje središče osrednjega organi NOB na Gorenjskem decembra 1941 do marca 1942 ji ne morem pritrditi.

5. V letu 1943 sta bila ustanovljena rajonska komiteja KPS in rajonska odbora OF Medvode in Smlednik. Okrajne komiteje KPS in odbore OF imamo šele od aprila 1944.

6. V jeseni 1941 na območju današnje občine Šiška niso mogli delovati Dolomitski, Gorenjski, Škofjeloški odred, Prešernova brigada in enote VDV. Prva dva sta bila ustanovljena 1942. leta, Prešernova brigada 1943, Škofjeloški odred in enote VDV pa 1944. leta.

S temi dopolnitvami in popravki nikakor ne mislim zmanjševati pomembnosti in veličine NOB v delu naše občine, ki je bila pod nemško okupacijo in zato tudi pod pokrajinskim vodstvom narodnoosvobodilnega gibanja na Gorenjskem niti pomena tovarnišev, ki jih navaja Rezka Traven. Zavedati se moramo, da je bilo to območje za okupatorja zelo pomembno, saj skozenj tečeta dve izredno pomembni prometni zvezi: cesta in železnica. Gibanje partizanov in aktivistov pa je še posebej otežkočala Sava. Toda o bojih, aktivnostih in žrtvah bodo govorili drugi prispevki.

Ivka Križnar